

Навчання у державних закладах освіти безкоштовне (крім плати за гуртожиток, користування спортивними спорудами тощо). Для біднішої категорії студентів на певний час призначається стипендія, половину якої протягом певного часу необхідно повернути.

Випускникам вищих навчальних закладів після складання державного екзамену присвоюють титул дипломованого спеціаліста, а в університетах – магістра, що дає право на державну службу, відповідну фахову діяльність та аспірантуру. Магістратура зорієнтована на викладацьку діяльність Вищою кваліфікацією в Німеччині є титул доктора. Це вимагає 3-5 років наукових досліджень, здачі державного екзамену та захисту дисертації. Диплом чи магістерське посвідчення видають після 1-2 років поглибленого додаткового навчання.

Висновки. Представлений аналіз деяких європейських систем сучасної вищої освіти свідчить про те, що кожна країна, яка вбачає себе в освітньо-науковому просторі, прагне до гармонізації архітектури системи вищої освіти, що є головним завданням Болонського процесу.

Бібліографічні посилавання:

1. Болонський процес у фактах і документах / Упорядники М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук. – К. – Тернопіль: Видавництво ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2003. – 52 с.
2. Кремень В.Г. Болонський процес: сближение, а не унификация // Зеркало недели. – № 48 (473). – 13-19 декабря 2003.
3. www.accreditation-council.de/
4. www.mon.gov.ua/

О.Л. Кірдан

(Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ: КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ

Постановка проблеми. Стратегічні напрями та основні способи перетворень в системі вищої освіти окреслені в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Законі України «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти підтверджують необхідність розроблення нових підходів до визначення критеріїв оцінки якості вищої освіти, рейтингу вітчизняних університетів; пошуку нових підходів реального долучення громадськості до акредитації та ліцензування напрямів освітньої діяльності; оновлення системи законодавчого регламентування ліцензування та акредитації та ін. В цьому аспекті доцільно пригадати слова Д. Табачника про те, що «прагнення до якісної освіти має стати основою національної ідеї України, адже якісна конкурентоспроможна освіта – це фундамент нашої національної ідеї» [9] та зміст інтерв'ю М. Гончаренка «Наша мета – суттєве підвищення якості освіти» [6]. Під час проведення Форуму міністрів освіти європейських країн (22-23 вересня 2011 р., м. Київ) учасниками, з-поміж інших,

обговорено питання «Шкільна освіта та університети: створення загальноосвітнього Європейського простору» та запропоновано Рекомендації з освітньої сфери Ради Європи, провідною ідеєю яких стало забезпечення якості освіти [16].

Вивчення основних положень документів, які визначають зміст реформ, та практика діяльності вищих навчальних закладів доводить, що однією з найбільших проблем є невідповідність якості освіти сучасним вимогам, адже близько 20% роботодавців указують на невідповідність кваліфікації працівників займаній посаді, значна частина випускників поповнюють ряди безробітних [14]. З огляду на це, досить важливим є пошук оптимальних критеріїв та запровадження системи оцінки якості вищої освіти на державному рівні.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню проблем моніторингу та якості вищої освіти присвячено наукові публікації В. Болотова [3], Л. Віткіна [5], І. Доброскок [7], М. Кісіль [10], Т. Лукіної [11], О. Локшиної [12] та інших. Визначенню шляхів розвитку вищої освіти та забезпечення її якості присвячено колективну монографію вчених Київського національного університету імені Вадима Гетьмана [4]. Проблеми підвищення якості освіти в умовах європейської освітньої інтеграції стали предметом досліджень О. Бабкіної [1] та Ю. Беляєва [2].

Мета публікації полягає у визначенні основних напрямів державного управління вищою освітою та пошуку оптимальних критеріїв оцінки якості вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Згідно з чинним законодавством, концепціями та програмами сучасна державна політика України у сфері вищої освіти спрямована на її регіональний розвиток, підвищення якості освітніх послуг, задоволення потреб широких верств населення у здобутті певної професії, підвищення кваліфікації тощо. При цьому увага державних органів влади спрямовується на вирішення таких завдань як: оцінювання конкурентоспроможності випускників та освітніх послуг, які надають навчальні заклади; подолання фрагментарності освітньої статистики та проведення соціальних досліджень стосовно потреби населення в освіті, якості освітніх послуг та ін.; поєднання засобів державного впливу з громадським управлінням вищими навчальними закладами; забезпечення відкритості системи освіти шляхом розширення управлінських можливостей громадської думки, позиції колективу вищого навчального закладу, зменшення впливу на освіту конкретних посадових осіб; удосконалення функції та структури централізованого та регіонального управління освітою та забезпечення дієвості, гнучкості, прогностичності управління; удосконалення процедури ліцензування, атестації та акредитації вищих навчальних закладів; здійснення ефективної підготовки та перепідготовки управлінських кадрів.

На вироблення механізму дієвого державного контролю якості вищої освіти звертає увагу А. Павленко, який зазначає про необхідність введення в дію «регуляторних механізмів та механізмів забезпечення якості, що сприяють доступу і створюють умови для завершення навчання, необхідно запровадити для сектора вищої освіти в цілому. Критерії якості мають відображати загальні

цілі вищої освіти, зокрема виховання у студентів критичного мислення та здатності до навчання впродовж життя» [4, с. 10]. Ми цілком підтримуємо дану тезу, адже впровадження зазначених механізмів допоможе підвищити конкурентоспроможність української освіти, інтегрувати вищу освіту в єдиний європейський освітній простір та сформувати соціальну відповідальність кожного випускника за свою професійну діяльність.

З нашого погляду, однією з найбільших проблем сучасної практики управління вищою освітою є певна «застарілість» нормативної бази щодо державної атестації студентів, адже потреба європейської інтеграції визначає необхідність гармонізації та затвердження нормативно-правового забезпечення в галузі вищої освіти з урахуванням вимог міжнародної та європейської систем стандартів і сертифікації. З огляду на це, стає усе більш очевидною необхідність розробки програми адаптації національної освітньої політики у сфері вищої освіти до нових міжнародних умов з урахуванням вимог Міжнародної стандартної класифікації освіти та Міжнародного стандарту якості серії ISO 9000.

Разом з тим, звернення до правових засад, покладених в основу розбудови європейської системи управління освітою, має для України важливе значення. Вивчення досвіду діяльності європейських країн засвідчує наявність системи державного управління, яка гармонійно поєднується з автономією університетів. Тому, з нашого погляду, визначена на правовому рівні система державного та місцевого управління освітою має повністю відповідати європейським принципам, стандартам і традиціям демократичного урядування.

У цьому зв'язку необхідно підкреслити два моменти. По-перше, вивчення сучасних форм управління у розвинених країнах ні в якому разі не може дати жодного прикладу для механічного запозичення цих форм, а повинно лише розширити кругозір українських спеціалістів щодо критеріїв та механізму оцінки якості вищої освіти. При цьому необхідно зробити свої методичні та практичні висновки на самостійному аналізі об'єктивних умов (якість наукових досліджень; оцінка рівня підготовки випускників; оцінка ВНЗ роботодавцями та науково-педагогічним складом; кількість ВНЗ; співвідношення кількості іноземних студентів та загальної кількості студентів; співвідношення кількості студентів та кількості викладачів ВНЗ; співвідношення між кількістю іноземних викладачів і загальною кількістю викладачів та ін.), що виправдовують застосування тих або інших принципових форм державного управління якістю вищої освіти.

По-друге, слід мати на увазі, що соціальна сторона державного та галузевого програмування у розвинених країнах має вирішальне значення для розуміння форм організації управління державними програмами, які склалися в їх практиці. Конкретні цілі, відношення до ВНЗ, основи побудови державної влади мають конкретно-історичні риси кожної з країн. Це накладає відбиток на практику управління в урядових відомствах і на спроби її наукового узагальнення вченими та спеціалістами.

Необхідність підтримання високої конкурентоспроможності на ринку праці вимагає від вищих навчальних закладів не тільки забезпечення державних вимог до змісту та якості освіти, а й прищеплення студентам навичок до самонавчання, самовиховання і самовдосконалення протягом всього життя. В Україні проблема забезпечення якості вищої освіти істотно ускладнюється ще й тим, що поглиблюється процесами трансформації соціально-економічного укладу та психології суспільства, зміною системи життєвих цінностей і морально-етичних орієнтирів сучасної молоді та підсилюється невпевненістю в майбутньому.

Висновки. У контексті дослідження напрямів державного управління вищою освітою та обґрунтування критеріїв оцінки якості вищої освіти, необхідне подальше удосконалення нормативної бази щодо державної атестації студентів, розробка програми адаптації національної освітньої політики у сфері вищої освіти до вимог міжнародних стандартів.

Бібліографічні посилання:

1. Бабкіна О. Проблеми підвищення якості вищої освіти в Україні у контексті Болонських реформ / О. Бабкіна // Освіта і управління. – 2006. – Т. 9. – № 1. – С. 91 – 94.
2. Беляєв Ю. Міжнародні зв'язки як важливий напрям удосконалення управління університетом в умовах європейської освітньої інтеграції / Юрій Беляєв // Вища школа. – 2010. - № 7 – 8. – С. 18–23.
3. Болотов В. Системы оценки качества образования : Учебное пособие / В. А. Болотов, Н. Ф. Ефремова. – М. : Университет. книга: Логос, 2007. – 192 с.
4. Вища освіта: шляхи розвитку та забезпечення якості. – К. : КНЕУ, 2010. – 160 с.
5. Віткін Л.М. Місце України у світовій та європейській якості / Л.М. Віткін // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2002. – №3 (18). – 265 с.
6. Голова ДІНЗ Михайло Гончаренко: «Наша мета – суттєве підвищення якості освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу / <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/8189-golova-dinz-mikhajlo-goncharenko-nasha-meta-sutteve-pidvishchennya-yakosti-osviti>
7. Доброскок І. Моніторинг якості вищої освіти: дефінітивний аналіз. [Електронний ресурс] / Ірина Доброскок. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gvpkhdpi/2008_16/50-57.pdf.
8. Загірняк М. Система показників оцінювання діяльності керівників ВНЗ як управлінців вищої школи / М.Загірняк, А.Почтовюк // Вища школа. – 2007. – № 5. – С. 45–55.
9. Інтерв'ю Міністра освіти і науки, молоді та спорту Д.Табачника газеті «Урядовий кур'єр» від 16.12.2011р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article>
10. Кісіль М. В. Моніторинг як складова системи управління якістю вищої освіти / М. В. Кісіль // Розвиток публічного адміністрування на засадах менеджменту: Європейський контекст : матеріали міжнародної науково-практичної конференції . – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009. – С. 188–190.
11. Лукіна Т. Моніторинг в освіті. Якість освіти: визначити, щоб оцінити / Тетяна Лукіна // Управління освітою. Вкладка. – 2004. – №22 (94).
12. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні: Рекомендації з освітньої політики / За заг. ред. О. І. Локшиної. – К. : «К.І.С.», 2004. – 160 с.
13. Нуждин В. Н. Проблемы управления качеством высшего образования. [Електронний ресурс] / В. Н. Нуждин. – Режим доступу : <http://tqm.stankin.ru/arch/n01/04.html>.
14. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки за напрямом «Реформа системи освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/reforma-osviti/174/diyalnist-reforma-osviti/6763>
15. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 р. «Про деякі питання управління вищими навчальними закладами» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119>
16. Education Newsletter [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mon.gov.ua/images/files/12_2011/14_12ang/pdf/forumu-ministriv-osviti-evropejskikh-krajin.